

JEAN D'ORMESSON

FRUMOASĂ A FOST ACEASTĂ VIAȚĂ. TOTUȘI.

traducere din limba franceză de
EDUARD FLORIN TUDOR

Cuprins

Inculpat, vă rog să vă ridicați!	9
Pe aripile timpului.....	65
Deasupra noastră există ceva ca o putere necunoscută	337
Calea, adevărul și viața.....	393
Indice selectiv al numelor de persoane.....	401
Indice selectiv al numelor de locuri	414

PERSONAJE

EU: Magistrat integru, sever, binevoitor, ironic. În mediile intelectuale și la modă, numit *Supra-Eu*, deseori cu o tușă de deriziune, date fiind înaltele sale funcții și ideea pe care el o are despre acestea.

EU: Sunt eu. Plăceri, muncă, ambiții și multe nimicuri.

PRINTRE ALȚII: politicieni, artiști, scriitori, jurnaliști, femei de lume, femei ușoare, funcționari naționali sau internaționali, soferi, medici, bancheri, editori, marinari, manechine, factori poștali, soldați, șomeri, stewardese, escroci, genii etc.

(Cumulul este autorizat.)

INCULPAT, VĂ ROG SĂ VĂ RIDICAȚI!

EU: Inculpat, vă rog să vă ridicați!

EU: Chiar dacă stau jos, mă clatin.

EU: Atunci rămâneți așezat.

EU: Mulțumesc.

EU: Dar nu vă lăudați.

EU: Voi încerca să stau cât mai drept.

EU: Nu întreceți măsura.

EU: Doar ce e necesar.

EU: Știți de ce sunteți aici?

EU: Nu am habar.

EU: Chiar nu aveți habar?

EU: Deloc.

EU: Deloc, deloc?

EU: Deloc, deloc. Sunt aici, asta e tot.

EU: Nicio neliniște? Nicio bănuială?

EU: Doamne...

EU: V-ați născut...

EU: Da.

EU: După cum vedeți!

EU: Ah, da! Sigur...

EU: Când?

EU: Părinții mei m-au asigurat deseori că m-am născut pe 16 iunie 1925, cu câteva zile înainte de sosirea verii, între sfârșitul Primului Război Mondial și marea criză, la fel de mondială. Dar, sincer, chiar nu știu nimic despre toate acestea. Nu e mai mult decât un zvon ce se răspândește, fondat fiind, cred, pe fișicul de acte ce atestă același lucru. Fără nicio garanție. Deseori, propria mea identitate mi se pare foarte vagă și mai apropiată de o ficțiune juridică decât de o evidență științifică.

EU: Unde?

EU: Mult timp am încercat să las să se înțeleagă că m-am născut în Orient Express sau la Rumeli Hisar, pe coasta europeană a Turciei. Adică nicăieri. Sau peste tot. Cetățean al lumii. Cosmopolit. În realitate, cred că m-am născut la Paris, pe strada Grenelle, în arondismenul 7. Toți trebuie să aparținem unui loc. Dar, la câteva săptămâni după naștere, am început să călătoresc. Am plecat în Bavaria. Am învățat să vorbesc germana înainte de a vorbi franceza. Și, dacă fredonam ceva pe la patru sau cinci ani, nu era

Ainsi, font, font, font

*Les petites marionnettes...*¹

ci:

Hänschen klein

Ging allein

*In die weite Welt hinein...*²

¹ Cântec pentru copii: „Așa fac, fac, fac/Micile marionete”. L-am păstrat în limba franceză pentru efectul de opoziție cu cel care urmează, în limba germană (n. tr.).

² Cântec pentru copii în limba germană: „Singur, Hans/A plecat/În lumea largă...” (n. tr.).

EU: Nume și prenume?

EU: Jean. Bruno, Wladimir, François de Paule Lefèvre d'Ormesson.

EU: Jean, mai merge. Botezătorul sau Evangelistul?

EU: Cel mult iubit. Evangelistul.

EU: Dar de ce Bruno, de ce Wladimir și de ce François de Paule?

EU: Bruno era un nume obișnuit în familia mamei mele. Wladimir era prenumele fratelui mai mic al tatălui meu. Tatăl meu se numea André. Unchiul meu, Wladimir, s-a născut în Rusia, unde bunicul se afla la post. Iar toți suntem descendenți ai Sfântului François de Paule. Toți cei din familia d'Ormesson se numesc, de patru sau cinci secole, François sau Françoise de Paule.

EU (consultându-și notițele): După mai multe mărturii, ați fi avut dreptul la un titlu?

EU: Fac parte dintr-o familie, probabil de meșteșugari, care a dobândit o oarecare notorietate în secolul al XVI-lea. Printre nenumărați grefieri, notari, juriști și intendenți care au alcătuit casta modernă și orgolioasă a parlamentarilor, ea s-a pus în slujba regelui. Istoria a început la sfârșitul secolului al XIV-lea, lângă Enghien, cu un Pierre Lefèvre. A continuat prin Olivier I, consilier al lui Michel de l'Hospital și președinte al Camerei de Conturi. Carol al IX-lea a vrut să-l însărcineze să conducă Finanțele, dar Olivier d'Ormesson a refuzat postul.

– Am o părere proastă despre afacerile mele, ar fi spus regele, deoarece oamenii cinstiți nu vor deloc să aibă de-a face cu ele.

După mai mulți Adam (?), Jean, Nicolas, André, gloria familiei a fost Olivier, al treilea dintre nume, care a lăsat un *Jurnal* bine cunoscut de istorici și a jucat un rol important în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Să ne lăudăm puțin. La acea vreme, circula un dicton:

„Curajos ca un Guise, spiritual ca un Mortemart, cinstit ca un Ormesson.” În lupta lor contra lui Fouquet, ministru de finanțe, protector al artelor și al literelor, senior al Belle-Isle, pe care a fortificat-o într-o oarecare măsură, și al Vaux-le-Vicomte, cel mai frumos castel din Franța, pe când cel de la Versailles nu exista, Ludovic al XIV-lea și Colbert au ajuns să creadă că severul Olivier d’Ormesson era cel mai bun mijloc pentru a-l îndepărta pe opulentul suprintendent care începea să le creeze probleme.

O lovitură de teatru, îndelung comentată în scrisorile trimise fiicei sale de dna de Sévigné, apropiată de familia Ormesson și prietenă devotată a mecenei de la Vaux-le-Vicomte: Olivier d’Ormesson a considerat, foarte sincer, că Fouquet, sigur vinovat, nu era mai mult sau mai puțin culpabil decât atâția alții – mai ales decât Mazarin sau chiar Colbert, dușman declarat al acuzatului. El nu merita pedeapsa cu moartea. Olivier d’Ormesson a ales exilul. Nemulțumit de atâta neobrăzare, regele „a comutat” decizia exilului în cea a închisorii pe viață și l-a trimis pe Fouquet, sub paza lui d’Artagnan, devenit, de altminteri, prietenul său, în sinistra închisoare din Pignerol.

Dezavuat, ruinat, îndepărtat din toate funcțiile sale de către un Ludovic al XIV-lea ranchiunos, Olivier d’Ormesson a devenit un proscris al societății. În secolul următor, familia Ormesson a obținut chiar din partea regelui, probabil cuprins de o remușcare din trecut, un titlu ereditar: fiul cel mai mare al clanului a devenit marchiz. În teorie, cel puțin. Mai apoi, Republica nu a recunoscut, din vârful buzelor, decât titlurile de prinț și de duce.

Fiii cei mici ai familiei, dintre aceștia făcând parte și eu, nu au dreptul decât la titluri de curtoazie, adică la nimic. Chateaubriand a soluționat pentru totdeauna această chestiune, distingând în istoria celor care își spun sau care

sunt numiți *aristocrați* trei etape succesive: epoca serviciilor, epoca privilegiilor și epoca vanităților.

EU: Profesie?

EU: Ce vă mai grăbiți! Toată viața mi-am pus această întrebare.

Suficiență, poate, orgoliu, aroganță, cred că pot spune: scriitor. Sunt un scriitor francez într-un moment în care scriitorii francezi, nu demult triumfători în vasta lume, sunt pe calea, dacă nu a dispariției – mai sunt mulți, și probabil din ce în ce mai mulți –, cel puțin a declinului: sunt mai puțin importanți în zilele noastre decât acum unul sau două secole. Sunt ultimul dintre mohicani. O capodoperă în pericol. Un sfârșit de dinastie. O specie de dinozaur amenințat de extincție. Aș avea nevoie de prea multe pagini ca să-mi explic răspunsul.

EU: Nu vă faceți iluzii. Să începem cu începutul. Ați ajuns în Bavaria. De ce?

EU: Tatăl meu era diplomat. Aparținea unui trib autorizat încă în acele vremuri să circule, cu panaș, în trăsurile trase de opt cai albi și înconjurat de călăreți în uniformă de paradă. La șapte ani după sfârșitul Primului Război Mondial, Republica spera să separe buna Bavaria de reaua Prusia. O pură iluzie. Dacă o umbră de rezistență se va manifesta împotriva lui Hitler, aceasta va fi, mai degrabă, în vechile familii aristocratice ale Prusiei. Un ambasador reprezintă Franța la Berlin. La München nu trebuie să fie decât un consul. Cel mult, un consul general. Dar, pentru a servi visurile, repede zădărnicate, ale guvernului francez, tatăl meu a devenit ministru plenipotențiar în Bavaria.

EU: Care este rolul tatălui dumneavoastră?

EU: Tatăl meu, despre care am vorbit îndelung în mai multe dintre cărțile mele, era un conservator sau un ultra-conservator, în privința moravurilor, și un creștin de

stânga, în politică. Un discipol al mișcării *Sillon*¹ și al lui Marc Sangnier. Un republican înflăcărat și un democrat entuziast. Cu o nuanță de jansenism. Combina un conservatorism social, un idealism politic și o rigoare morală extremă. După modelul măștrilor săi, Aristide Briand, Louis Barthou, Philippe Berthelot, era partizanul apropierei franco-germanice. Admira cultura germană. Foarte potrivnic războiului, uneori chiar apropiat de antimilitarism, credea cu putere în reconcilierea dintre adversarii masacrului de la 1914.

Misiunea lui în Bavaria e deosebit de lungă: opt ani. Când ajunge la München, în 1925, Hitler, care ratase puciul, este în închisoare. Când părăsește Bavaria, în 1933, Hitler este Reichskanzler.

EU: Care erau relațiile tatălui dumneavoastră cu național-socialismul?

EU: Execrabile. Dacă tatăl meu detesta ceva, aceasta era dictatura. Evoluțiile Germaniei și Bavariei au fost pentru el o decepție și o amărăciune.

EU: Puteți să-mi spuneți câte ceva din viața cotidiană din München, de la sfârșitul anilor 1920?

EU: Părinții mei își făcuseră mulți prieteni în Bavaria. Germani și străini. Printre colegii tatălui meu era și un nume ilustru: nunțiul papal, viitorul cardinal Pacelli, care va deveni Pius al XII-lea. Deseori, am redat istoria prânzului sau a cinei nunțiului la Legația Franței.

Aveam un frate, cu patru sau cinci ani mai mare decât mine. Era, mai degrabă, singuratic și puțin sălbatic. Îl

¹ Mișcare politică și ideologică franceză, fondată în 1894, ce își propunea să refacă relațiile cordiale dintre catolicism și statul francez; avea în vedere și apropierea clasei muncitoare de mediile catolice, acestea fiind câștigate, mai ales, de mișcările de stânga (n. tr.).

iubeam și-l admiram. Când îl enervam prea mult, mă striga „tânțarul“. Într-o bună zi, părinții mei au aflat că, la zece sau doisprezece ani, el câștiga bani de buzunar jucând rolul de copil de mingi pe terenurile de tenis din München. Îmi amintesc de această situație ca de un serios scandal, cu aspect de catastrofă.

În dimineața vizitei nunțiului, părinții mei îl muștruluiesc pe Henry. Este rugat să fie foarte politicos, foarte curat, cu mâinile spălate, cu părul aranjat cu grijă și să nu spună cuvinte urâte. În timpul mesei, totul este perfect. Henry e foarte cuminte. După ultima înghițitură, fratele meu, trimis în camera lui, își ia rămas-bun de la Eminență ca un perfect gentleman. Își înclină capul cu respect, sărută inelul nunțiului și pleacă. Dar, în pragul ușii, se întoarce dintr-odată și cu o voce de stentor spune:

– La revedere, bătrâne!

Toată lumea se prefăce că nu a auzit nimic. Părinții mei sunt distruși.

Dar mai speră că nunțiul nu a perceput dezastrul. După tradiție, tatăl meu îl însoțește pe viitorul cardinal până la mașină, cu o făclie aprinsă în mână. Apoi i se alătură copleșit mamei, dar mai mult sau mai puțin liniștit de calmul aparent al ilustrului invitat, care n-a lăsat să transpară nicio emoție.

După patruzeci de ani, fratele meu, inspector general de finanțe, aflat în fruntea unei delegații la Vatican, îi prezintă omagiile sale lui Pius al XII-lea într-o alocuțiune. Delegația este gata să se retragă, când Sfântul Părinte îi face un semn din mână fratelui meu, îl reține o clipă și îl întreabă:

– Nu-i mai spuneți papei *bătrâne*?

Părinții mei, care citeau destul de puțin, din când în când cărți de istorie și rareori romane, iubeau mult muzica. Orașul München îi copleșea. Ascultau muzică de Bach,

Haendel, Haydn, Mozart, Richard Strauss și operele. Numele lui Bruno Walter sau Richard Tauber îmi revin în memorie. Și, desigur, refrenele lui Franz Lehar și ale operelei *La calul bălan*, de Ralph Benatzky – *Im Weissen Rössel am Wolfgangsee*¹:

*Das ist ein Traum, das ist zu schön um wahr zu sein...*²

La München, mulți francezi veneau în vizită la părinții mei. Printre ei, un Rothschild, foarte apropiat de tatăl meu, care-l tutuia – familiaritate foarte rară la el. Baronul Robert coborâse dintr-un taxi la ușa Legației, iar tatăl meu plătise cursa.

– Ce-ți datorez? întrebase baronul Robert.

– Nimic, răspunse, evident, tata.

Dar, la întâlnirile la care îl lua pe prietenul său, îl prezenta ca pe „baronul Rothschild, al cărui creditor sunt“. Ne distram, cu un soi de naivitate, pe seama unor nimicuri.

Legația era situată pe malurile Isarului, care traversează Münchenul. Existau, printre multe altele, două locuri unde se întâlneau cei din societatea elegantă din zonă: un hotel, Bayericher Hof; un restaurant, Vierjahreszeiten, unde, puțin după aceea, Joseph Goebbels și soția sa, Magda, își vor instala cartierul general și își vor primi prietenii – mai ales pe două dintre cele zece surori Mitford care aveau înclinații național-socialiste, în timp ce Jessica se pretindea comunistă și va merge să lupte în Spania, de partea republicanilor: Diana, care avea să se mărite cu Oswald Mosley, șeful fasciștilor englezi, avându-l pe însuși Goebbels ca martor de cununie, și Unity, căreia îi plăcea să i se spună

¹ La calul bălan, lângă lacul lui Wolfgang (n. tr.).

² E un vis, e prea frumos ca să fie adevărat (n. tr.).

Walkyrie, era îndrăgostită de Hitler și nu murea, deși avea un glonț în cap. La reputația orașului care se prezenta cu plăcere drept un mic Paris bavarez contribuiau cele două localuri, cu muzica, celebra Pinacotecă, buticurile de modă, sărbătorile berii și ale cârnaților.

EU: Nu vă pierdeți în detalii. Vorbiți-mi, mai degrabă, despre dumneavoastră și despre amintirile din copilărie.

EU: Contrar unei reputații puțin fundamentate, memoria mea e mediocră.

EU: Faceți un mic efort.

EU: Tot asta fac. În realitate, nu-mi aduc aminte decât ceea ce am citit. Ceea ce am trăit, bine sau mai puțin bine, am uitat cu o ușurință deconcertantă. De cele mai multe ori, mi se pare că inventez ceea ce pretind că-mi amintesc. Nu o dată romanele mele au fost acuzate că sunt un fel de Memorii. Dacă mi-aș scrie Memoriile, ar ieși un roman. Îmi amintesc de trecut cu dezinvoltură. Pregătesc viitorul cu un fel de nonșalanță. Nu trăiesc decât în prezent. Mărturia mea va fi suspectată de parțialitate și de invenție.

EU: Nu exagerați în ceea ce urmează.

EU: În afara părinților și a fratelui meu, strâns legați de mine și omniprezenți, existența mea la München se desfășura în jurul a doi oameni, ambii germani: guvernanta mea, Lala; un șofer de care-mi amintesc foarte bine, și nu prea știu de ce, Mederer. Fräulein¹ Heller, pe care o strigam Lala, mă bătea la fund cu o perie de păr – în cazurile grave, cu partea cu peri. Mederer mă ducea la plimbare într-o pădure unde se țineau chefuri și unde era o centrală electrică, al cărei nume german aveam dificultăți în a-l pronunța. Aveam cinci sau șase ani. Vreo cincisprezece ani mai târziu, când ne deplasam micile drapeluri roșii pe harta

¹ Domnișoara (n. tr.).